

Медведев Володимир Степанович.

професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, професор;

Горбенко Дар'я Андріївна,

старший науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Активне суспільне життя сьогодення в Україні формує низку актуальних викликів щодо посилення ефективності діяльності сектору безпеки України, у якому працюють представники різних фахових напрямів, професійного досвіду й статевої приналежності. Одними з найважливіших принципів цієї співпраці є гендерна рівність і толерантність, які ще недостатньо впроваджені в практичну діяльність і приватне життя працівників сектору безпеки, а отже, не здатні повноцінно сприяти як їх ефективній роботі, так й утвердженню їхньої суспільної значущості.

Гендерна політика в Україні особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів постає зовсім у новому, актуальному світлі та вимагає утвердження цінностей гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок та чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

З огляду на це очевидно, що сектор безпеки України не є винятком, адже його діяльність спрямована передусім на захист, у тому числі захист своїх базових цінностей, таких як громадянство та рівність, які в демократичній державі мають відображати суспільство, забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку та ін.

Впровадження гендерної рівності у секторі безпеки України означає поєднання в його діяльності досвіду, знань та інтересів жінок і чоловіків. Включення гендеру до цілей та пріоритетів реформування сектору безпеки України дає змогу краще реагувати

на різні потреби безпеки в суспільстві, краще реагувати на мінливий характер та потреби сектору безпеки, покращувати оперативну ефективність та комунікацію з громадськістю.

Для сектору безпеки жіноцтво є важливою рушійною силою, бо воно завжди було активною частиною суспільства. Сьогодні жінки виявляють свою активність у тих сферах, де їхня підтримка є найбільш запитаною та актуальною. Розвиток гендерної політики в секторі безпеки України сприятиме уникненню зайвої закритості й позитивно позначиться на загальному рівні обороноздатності та провпорядку в країні. Жінкам, які виявляють бажання служити в секторі безпеки, мають бути створені всі можливості. Якщо професійна кваліфікація жінок дає їм можливість обіймати керівні посади в структурах сектору безпеки, вони повинні мати право випробувати власні сили. Але, все ж таки, сьогодні гендерні питання обговорюються більш відкрито, ніж усього кілька років тому.

Внаслідок традиційних гендерних норм та стереотипів, сектор безпеки розглядається переважно як чоловічий сектор. У той час як чоловіки ризикують отримати поранення або загинути при виконанні службових обов'язків, більшість вважають, що жінок, як матерів, потрібно захищати від такої небезпеки. Норми стосовно батьківських ролей та обов'язків підкріплюються тим, що чоловіки рідко беруть відпустку по догляду за дитиною або залишаються вдома з хворими дітьми.

Але варто звернути увагу і на здобутки в означеному напрямі в секторі безпеки України. Зокрема, перед МВС України постав цілий комплекс завдань і функцій для впровадження гендерного компонента в роботу керівництва, особового складу, структурних підрозділів, місій та операцій, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України тощо.

Робота в поліції є однією із сфер діяльності, яку прийнято відносити до «чоловічої». В даному випадку під «чоловічою» сферою діяльності ми розуміємо не тільки кількісну перевагу чоловіків в професії, а й необхідність «створення гендера» в рамках даного виду діяльності. Так, в силу істотних гендерних стереотипів жінка здебільшого здається невідповідною кандидатурою на роль повноцінного поліцейського [1]. В якості критеріїв, що свідчать про маскуліність професії поліцейського, можна виділити три фактори: кількість чоловічої частини колективу, характер діяльності при виконанні більшості службових обов'язків, типу професійно важливих якостей [2].

Не дивлячись на те, що в останні роки кількість жінок в поліції істотно зросла, що призвело до зниження впливу гендерних стереотипів, в Україні поліція поки залишається швидше «чоловічою» роботою.

Жінки-поліцейські змушені вибирати між жіночністю і професіональним визнанням. Під «гендером» ми розуміємо соціальний конструкт, який визначає нашу поведінку в суспільстві. «Створюючи гендер», людина в процесі спілкування втілює свої уявлення про мужність і жіночність (в поведінці, зовнішності), проводить відмінності між «чоловічим» і «жіночим». Жінки поліцейські можуть створювати «жіночий» або «чоловічий» гендер. «Жіночий» гендер в поліції допомагає співробітницям знизити стрес від служби на «чоловічий» роботі, але це знижує шанси на визнання їх професіоналізму. При відтворенні «чоловічої» моделі поведінки підвищуються шанси на визнання жінки-поліцейського як професіонала. Однак в даному випадку співробітниця не буде сприйматися як «жінка», що буде створювати проблеми при взаємодії з колективом і населенням [3].

Необхідність знаходити баланс між соціальними ролями жінки і поліцейського служить причиною стресу на роботі, що згодом негативно позначається на здоров'ї співробітниць. Згідно з дослідженнями, джерело стресу жінок-поліцейських частково відмінне від джерел стресу чоловіків-поліцейських [4]. Хоча стрес може бути викликаний різними причинами, необхідність «створення гендеру» також грає свою роль. Щоб бути визнаним професійним працівником, жінці-поліцейському потрібно відтворювати «чоловічий» гендер, а щоб зменшити рівень стресу – «жіночий». Залежно від обраної «стратегії» виходить, що жінка-поліцейський сприймається або як професіонал, або як жінка.

Служба жінки в поліції має позитивний потенціал і є результативною: вона сприяє підвищенню якості добору персоналу, покращує соціально-психологічний клімат у колективі, підвищує ефективність діяльності підрозділів і якості ухвалення управлінських рішень, а також довіру до поліції в очах громадськості. Зокрема, жінки демонструють більш високий рівень виконавчої дисципліни й більш низький рівень агресивності, вони є більш комунікабельними під час врегулювання сімейних конфліктів, також робота жінок-поліцейських є незамінна в роботі з жертвами насильницьких дій та підлітками-правопорушниками.

Незважаючи на відкритість вакансій на посади в секторі безпеки для жінок офіцерів, існують обмеження на більшість

посад у жінок згідно із законом, що призводить до того, що жінки у цьому секторі займають посади, які не вважаються небезпечними. Як правило, жінки зосереджені на «допоміжних» посадах (в юридичних відділах, на кадровій службі тощо) або ж працюють в більш «жіночих» сферах, пов'язаних з аналітикою, роботою з громадянами (дізнання, слідство, робота дільничними, взаємодія з неповнолітніми), в яких так звані жіночі якості цінуються більш високо [5]. Вчені не завжди пов'язують «розподіл праці» в поліції з впливом гендеру, але в рамках даних досліджень діяльність поліції зазнала суттєвих змін в сторону застосування більш м'яких підходів при виконанні більшості робочих обов'язків в системі силових відомств.

Хоч в поліції жінки здебільшого і виконують паперову роботу, з огляду на їхні фізіологічні та психологічні дані, однак є невеликий відсоток жінок, які залучені до виконання спеціальних завдань та до проведення спеціальних операцій. Так, жінки більш комунікабельні, тому під час урегулювання сімейних конфліктів, зокрема і домашнього насильства, роль жінки незамінна.

Отже, від організаційно-правового та психологічного забезпечення гендерної рівності в правоохоронних органах багато в чому залежить можливість профорієнтаційного зросту працівника, розкриття його ділових, особистих та моральних якостей. Високі моральні якості, глибоке знання, правосвідомість, прийняття рішень у різних, інколи й екстремальних умовах, воля, витримка, можливість розібратися спокійно у складних питаннях – це далеко не вичерпний перелік якостей, якими має володіти працівник поліції. Правильне розуміння і застосування психологічних якостей поліцейський при виконанні правоохоронних функцій забезпечить суспільству можливість максимально використовувати соціально-психологічний ресурс як жінок, так і чоловіків, що несуть службу в Національній поліції України.

Сучасний етап реформування Національної поліції України вимагає нових якостей від правоохоронця й урахування гендерного аспекту, що ґрунтується на егалітарній системі уявлень і домінуванні компетентності та професіоналізму без огляду на статеву приналежність.

Вважаємо, що подальше розширення сфер застосування праці жінок в силових структурах вирішить низку питань підвищення ефективності та якості виконання службових обов'язків, пов'язаних із боротьбою зі злочинністю, у перемовинах

під час визволення заручників, комунікації з громадськістю та інших службових завдань у секторі безпеки України.

На основі вищезазначеного нами сформульований перелік питань, які наразі є найбільш проблемними в діяльності жінок-правоохоронців та об'єктом найбільш активної уваги фахівців у сфері поліцейстики, прав людини та гендерних питань. Ключовими принципами реформування гендерних відносин у поліції мають стати такі: вирішення проблем, що виникають через необхідність поєднання служби із домашніми обов'язками; протиріччя між інтересами державної служби та репродуктивною функцією жінок; дискусійність позитивного впливу наступних психофізіологічних особливостей жінок на якість виконання ними професійних обов'язків (більш високий рівень емоційності, самокритичності та комунікабельності; розвиненість інтуїції, емпатії; більш високий рівень виконавчої дисципліни; більша схильність до робочих стресів; менша залежність від шкідливих звичок (алкоголь, куріння); менша фізична сила; більш низький рівень агресивності); розрив, що існує між декларацією рівних можливостей та реальним рівнем дискримінації жінок; наявність проблеми сексуальних домагань на робочому місці; проблема адаптації до умов роботи у чоловічому середовищі; проблемні питання у сфері соціальної та правової захищеності жінок.

Питання гендерної кореляції взаємин у правоохоронній сфері мають бути спрямовані не тільки на розроблення і прийняття нових гарантій для забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки, але й на вирішення вже існуючих проблем рівності чоловіків і жінок шляхом усунення гендерних дисбалансів на службі, що дасть змогу оптимізувати службову діяльність.

Список використаних джерел

1. Чеманкова Е. Д. Создание гендера женщинами-полицейскими. *Мониторинг общественного мнения : Экономические и социальные перемены*. 2019. № 6. С. 437–451. doi: <https://doi.org/10.14515/monitoring.2019.6.21>.

2. Moore D. Gender Traits and Identities in a «Masculine» Organization: The Israeli Police Force. *The Journal of Social Psychology*. 1999. Vol. 139. No. 1. P. 49–68. doi: <https://doi.org/10.1080/00224549909598361>.

3. Garcia V. «Difference» in the Police Department: Women, Policing, and «Doing Gender». *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2003. Vol. 19. No. 3. P. 330–344. doi: <https://doi.org/10.1177/1043986203254530>.

4. Violanti J. M., Fekedulegn D., Hartley T. A., Charles L. E., Andrew M. E., Ma C. C., Burchfiel C. M. Highly Rated and Most Frequent Stressors among Police Officers: Gender Differences. *American Journal of Criminal Justice*. 2016. Vol. 41. No. 4. P. 645–662. doi: <https://doi.org/10.1007/s12103-016-9342-x>.

5. Исупова О.Г. Баланс жизни и работы у женщин-полицейских в Вологодской области. *Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены*. 2019. № 3. С. 103–121. doi: <https://doi.org/10.14515/monitoring.2019.3.07>.

Мотлях Олександр Іванович,
завідувач наукової лабораторії
з проблем психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

ПСИХОДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ У ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА

Проведення дослідження із застосуванням поліграфа – це специфічна діяльність поліграфолога, що потребує від нього володіння спеціальними знаннями в галузі поліграфології, основу якої сформували знання психології, юриспруденції, медицини та інших наук. Чільне місце в цьому процесі належить психодіагностиці, як складовій психології, що вивчає способи розпізнання й вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людини (властивостей особистості та особливостей інтелекту), теорію і практику визначення психологічного діагнозу. Психодіагностика має свій внутрішній поділ до складу якого входить психометрія, яка вивчає кількісні вимірювання індивідуально-психологічних особливостей індивідуумів. Сама ж процедура розпізнавання й вимірювання цих показників здійснюються за допомогою методів психодіагностики, яку в своїй діяльності активно використовує поліграфолог для визначення типу особистості й застосування до нього відповідної апробованої часом і практикою методики психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа [1, с.310–312]. Тому, при інструментальному методі тестування осіб, поліграфолог значне місце відводить формуванню соціально-психологічної